

A MIKROPUBLIKÁCIÓS TEVÉKENYSÉG MAGYARORSZÁGI LEHETŐSÉGEIRŐL

BUDAI TAMÁS – WEISZBURG JÁNOS

Az Országos Széchényi Könyvtár kezdeményezésére a Szervezési és Vezetési Tudományos Társaság keretében Zircz Péter főigazgató-helyettes irányításával működő tématanács megindította a mikropublikációs tevékenység széles körű bevezetésének előkészítését¹. E munkához a szerzők két feltáró, elemző tanulmánnyal járultak hozzá^{2, 3}. A következőkben e tanulmányok rövid összefoglalóját adjuk. Utalunk azokra a további, kiegészítő közlésekre is, melyekben ezek egy-egy részletét a szerzők bővebben is kifejtik. A tanulmányok teljes szövege az Országos Széchényi Könyvtártól mikrofilmlapon megszerezhető, vagy ott helyben olvasható.

Bevezetés

A mikropublikációs tevékenység ipari méretekben világviszonylatban is csak mintegy húsz esztendő múltára tekinthet vissza. Lényege, hogy a mikrofilmezés régen ismert lehetőségei felhasználásával a kiadványokat rögtön mikrofilmen jelentetik meg, nyomtatott változat nélkül, vagy az előtt, vagy egyes esetekben párhuzamosan. Az eljárás technikai lehetőségei megelőzték a mikropublikációs tevékenységet, bár ennek kialakulásával természetesen megindult a berendezések és technológia ezen alkalmazás különleges igényeihez igazodó fejlesztése is.

A feladat első áttekintése nyomán a mikropublikációs tevékenységet az alábbi területeken találtuk leginkább alkalmazhatónak:

1. olyan szakfolyóiratok párhuzamos vagy kizárólag mikroformában való megjelentetése, melyeknek nyomdai előállításuk rendkívül költséges (pl. sok képletet, grafikonokat és egyéb vonalas ábrákat tartalmazó, bonyolult szöveg), viszont példányszáma alacsony;

2. olyan értékes, nagy terjedelmű művek mikrokiadvány formájában való megjelentetése, melyeknek hagyományos módon való kiadása papírhány és szűk nyomdakapacitás miatt nehézségekbe ütközik;

3. olyan értékes, eddig négy-öt példányban előállított dokumentumok (pl. kutatási jelentések, disszertációk stb.) mikrokiadvány formájában való megjelentetése, melyek

eddig a viszonylag alacsony érdeklődés és a magas előállítási költség miatt nem lettek publikálva;

4. olyan, a könyvpiacra keresett művek mikrokiadvány formájában való "utánnyomása", melyeknek nyomdai úton való előállítása rendkívül költséges lenne;

5. főiskolai, egyetemi vagy más oktatási jegyzeteknek mikroformában való kiadása (ez gazdaságos lehet abban az esetben is, ha a hallgatókat kézi olvasókészülékkel kell ellátni);

6. kutatási jelentések kutatóhelyi és/vagy központi megőrzésének, terjesztésének elősegítése. (Nincs tudomásunk hazánkban olyan kutatóhelyről, melynek hiánytalanul birtokában vannak azok a kutatási jelentések, disszertációk, publikációk, melyeknek szerzői munkatársaik, vagy a kutatóhely által megbízott személyek, nem is beszélve azokról a dokumentumokról, melyek máshol készültek az országban, de összefüggenek a kutatóhelyen művelt témákkal.)

A hazai mikropublikációs tevékenység társadalmi-gazdasági háttere

Munkánk első lépése annak megismerése volt, hogy milyen is valójában, részleteiben és fejlődési trendjében e tevékenység. Egy elszórt vagy kellően meg nem alapozott kísérlet kudarcra évekkel vetheti vissza a különben fontos és lehetséges új technika bevezetését.

Nyilvánvaló tény, hogy csak akkor van a mikropublikációs tevékenység hazai megvalósításának reális alapja és indoka, ha

- valós társadalmi igényt elégít ki, olyant,
- amelyet a hagyományos kiadási formák nem képesek (költségviselő, nyomdai kapacitás stb. hiányában) kielégíteni,
- vagy amely kielégítésében a hagyományos formák nem versenyképesek (költségben, átfutási időben, anyag-, energia- és munkaidőigényben).

Társadalmi igények a hazai kiadással szemben

Kiadóink gazdasági és művelődéspolitikai okokból egyaránt a viszonylag nagy példányszámú és tartósabb értéket jelentő, széles körű érdeklődésre számító könyvek/folyóiratok kiadására koncentrálnak.

Azt a kockázatot, hogy a kisebb példányszámú, teljes áron esetleg eladhatatlanná váló, szűkebb olvasókört érdeklő monográfiák, szaklapok nem lesznek nyereséggel eladhatók, az állam azzal egyenlíti ki, hogy a kiadási költségek egy részét – közérdekből – magára vállalja, s így a vásárlók a tényleges költségeknél olcsóbban jutnak hozzá a kiadványokhoz.

Körülbelül ez a helyzetkép alakult ki napjainkig a hazai kiadásban. Figyelembe véve társadalmunk és a nemzetközi környezet módosulásait, a jelenlegi helyzet megérett a változtatásra, aminek kényszerítő jelei már megmutatkoznak. Számunkra ez azért is fontos, mert a kiadási tevékenységben megjelent "hézagok" nyújtanak lehetőséget arra, hogy a mikropublikációs tevékenység valós társadalmi szükségletet kielégítve, megindulhasson.

Igények és ellentmondások

a) Egyik oldalon az az igény, hogy a társadalom-, a műszaki és a humán tudományok terén szabad teret engedjünk a vitáknak, a nézeteknek, az álláspontok szabad kifejtésének, többirányú feltárásának, magyarázatának, bírálatának. Ehhez az szükséges, hogy minden nézetet, véleményt megismerjünk, hiszen még a helytelen nézetek sem cáfolhatók meg, ha azok nem válnak ismeretessé, a különböző nézetek közül pedig lehetetlen kiválasztani a legjobbat, ha azok nem publikusak.

A másik oldalon, mik azok a tényezők, amelyek az elengedhetetlenül szükséges vitaközpontnak a könyv- és folyóiratkiadás eszközeivel való kielégíthetősége ellen hatnak?

– Mint említettük, a kiadási költségek nem kis részét állami hozzájárulás fedezi. Több kiadvány esetén vagy az állami hozzájárulás tömegét kell növelni, vagy a kiadványok árát arányosan emelni.

Az állami hozzájárulás összege aligha növelhető, sőt éppen olyan tendenciák érvényesülnek, melyek az anyagi hozzájárulás megnyirbálását célozzák.

A kiadványok árának emelése pedig – a jelenlegi gazdasági helyzetben, mely a vásárlóerőt is erőteljesen beszűkíti – az értékesítési lehetőségeket akár az eladhatatlanság szintjéig csökkentheti. Ez ad abszurdum elsősorban a színvonalas műszaki és tudományos kiadványok megszűnéséhez vezethetne.

Az ellentmondás világos: nagyobb terjedelemben kellene megszólalási lehetőséget biztosítani – amire biztatjuk is fiatal és idősebb szakembereinket – ám a jelenlegi szint – amelyen hely hiányában sokszor és sokan nem juthatnak szóhoz, – fenntartása sem látszik könnyen megoldhatónak.

– A terjedelem növelésének nemcsak anyagi feltételei hiányoznak, de a meglévő technikai és személyi háttér sem elegendő arra, hogy több kiadvány megjelentetését rövid átfutással lehetővé tegye. A kapacitás, a technikai háttér fejlesztését sem az állam, sem az intézmények nem tudják magukra vállalni. Annál kevésbé, mert a befektetés gyors megtérülése helyett, a fejlesztés arányosan növekvő állami hozzájárulást igényelne (vagy kiadói nyereségcsökkenést), tehát mindenképpen viszonylagos ráfizetést eredményezne.

– A gazdasági és a technikai feltételek korlátozottsága miatt kiadási politikánk szükségképpen szelekciós jellegű. A valóban publicitást nem érdemlő, nem közérdekű műveken kívül egy sereg dolgozat, mű kiadására csupán költségfedezet vagy technikai háttér hiányában nem kerülhet sor. S még a kiadásra kerülő művek átfutási ideje is 8-tól 30 hónapig terjed. Folyóiratoknál sem ritka a 3–6 hónapos átfutási idő. Ez a lassúság lehetetlenné teszi a hatékony vitát.

b) Gazdálkodásunk, gazdaságunk, termelésünk, műszaki fejlesztésünk, export- és importpolitikánk, készletfelhalmozásunk jobbítása, anyagi és szellemi kincseink jobb kihasználása, feltárása ugyancsak megkívánná, hogy e területeken is szabad teret engedjünk a vitának, a nézetek, álláspontok szabad kifejtésének, több irányú feltárásának, magyarázatának, bírálatának. Ezt a követelményt azonban az a) pontban említett gyakorlati nehézségek miatt csak szelekciós kiadási politikával tudjuk teljesíteni.

Ám míg az a) pontban leírt esetben a szelekcióval, a késedelemmel szemben a politikai, a társadalmi, a tudományos fejlődés nagyobb időléptéke miatt türelmesebbek lehetünk, s az esetleges téves szelekció könnyebben korrigálható, a gazdasági szférában gyors-

san reális veszteségek keletkezhetnek, s a kedvezőtlen gazdasági khatások az esetek zömében soha többé nem lesznek korrigálhatók.

Itt nemcsak egy – például megfelelő gyártmánykatalógus kinyomtatásának késedelmé miatt – elszalasztott üzletre kell gondolnunk. Nem egy esetben, jelentős műszaki gondolat nem kapott nyilvánosságot, s ezért kellő időben segítséget megvalósulásához. Ezzel prioritást veszítettünk a nemzetközi szellemi versenyben és extraprofitot a nemzetközi piacon. Jedlik Ányoshoz a dinamó magyar feltalálójához képest Rubik Ernő bűvös kockájával "befutott", de a nemzetközi piacon jogainkat már nem tudtuk teljes mértékben megvédeni. S az állítólag 30%-os üzemanyag-megtakarítást biztosító görgős eke mindkét szempontból évtizedes, vergődő ügy ma is⁴.

Higgadtan szemlélve a kérdést nincs jogunk a téves szelekciót, a szelekcionál szűkésképpen mutatkozó jóhízemű tévedéseket kárhoztatni. Egy embertől vagy egy szűk körű testülettől nem várható, hogy minden eléje kerülő (esetleg ügyetlenül vagy félreérthetően fogalmazott, kellően ki nem bontott) téma lényegét, társadalmi és gazdasági jelentőségét pillanatnyilag és prognosztizálva is helyesen ítélje meg. Erre sokkal inkább a társadalom egésze lenne illetékes. S ezzel máris eljutottunk újabb ellentmondásunkhoz: a társadalmi megítélésre éppen azért lenne szükség, hogy a kiadásra méltó, érdemes művek szelekcióját tökéletesebben végezhessük. Viszont ez a társadalmi szelekció csak a művek szelekció nélküli kiadásával lenne megoldható.

c) Egész kiadási tevékenységünk fejlődését tekintve azzal is számolnunk kell, hogy a kulturális alapok lerakásának feladatán túljutottunk. Az olvasóközönség ízlése differenciálódik, s így az egy-egy könyvre jutó olvasói érdeklődés rohamosan csökken. A tendencia, kevés könyv nagy példányszámú kiadása helyett a sok könyv kis példányszámú kiadása felé mutat. S ez ismét ellentmondást jelent. Kiadóink még állami támogatással sem tudnak elfogadható áron megjelentetni sorozatosan 200–500 példányban könyveket. Így vagy lemondanak a megjelentetésükről, vagy vállalják a deficitet (vagy úgy, hogy ráfizetéssel, ám elfogadható áron hozzák forgalomba a könyvet, vagy úgy, hogy olyan példányszámban nyomják ki, mely reális árat tesz lehetővé, viszont számolnak a kereslet hiányában megmaradó példányok okozta veszteséggel). Tehát a kiadói (és tegyük hozzá: állami) ellenérdekűség hátráltatja a szűkebb szakterületek magas színvonalú gondolatainak, eredményeinek megismertetését. Ám hasonló helyzet adódik az olyan, akár 10 000 példányban megjelent műveknél is, amelyekből még 50–200 példány utánnyomására lenne szükség. (A gazdaságilag közvetlenül érdekelt kiadó legszívesebben mindig a reális piaci igénynél kevesebb példányt jelentetne meg, csak az a kérdés, hogy mennyivel?)

A társadalmi-gazdasági háttér értékelése

Az előzőek szerint, tehát vannak olyan valós társadalmi igények, melyeket a jelenlegi könyv- és folyóiratkiadás egyrészt nem tud (technikai okokból), másrészt nem akar (gazdasági okokból) az igényelt, gazdaságtalanul kis példányszám, s esetleg technológiai nehézségek (időigényesség, importanyag, -alkatrész szükségessége stb.) miatt kielégíteni.

Ezen igények kielégítésében lehet versenyképes a mikropublikáció. Vizsgáljuk tehát most meg a mikropublikációs kiadványok megjelentetésének feltételrendszerét: mire van szükség a megjelentetéshez és ez mennyiben áll rendelkezésre?

A mikropublikációs tevékenység feltételrendszere

Lényegében – mint minden más kiadásnál is – a feltételrendszer a következő fő elemekből épül fel:

Gazdaságosság. (Azonos szintű vagy jobb szolgáltatást nyújtson azonos vagy kisebb ráfordítás ellenében, illetve nyújtson olyan szolgáltatást a fizetőképes keresletnek, mely más módon nem biztosítható.)

Jogi szabályozás. (Szerzői, kiadói jog, illeszkedés a fennálló törvényes hazai és nemzetközi keretekhez.)

Az előállítás technikája. (Kézirat, sokszorosítás, technológia, eszközök stb.)

A használat technikája. (Az olvashatóság biztosítása, hozzáférés, visszakereshetőség, nyilvántarthatóság stb.)

Az előállítás és a használat szellemi feltételei. (Szerkesztés, lektorálás, terjesztés, propagálás, a mikrokiadványok referálása a szakterület szaklapjaiban, illetve a már működő hazai és külföldi referáló lapokban, sajtószemlékben stb.)

A kiadás jogi feltételeiről a meglévő hazai és nemzetközi szabályozás teljes mértékben gondoskodik, ugyanis érvényük akár könyv, akár folyóirat, akár más kiadvány esetében a hordozó minőségétől független. Amennyiben e tényt a Kiadói Főigazgatóság és/vagy a Legfelsőbb Bíróság elvi döntése elismeri, semmi jogi akadálya nincs a hazai mikropublikációs kiadásnak.

A kiadvány elkészítésének technikai feltételei rendelkezésre állnak, a kapacitás bővítésének nincs akadálya. Ehhez importra ugyan szükség van, de ez fedezhető a papírimport csökkentésével. Az induláshoz azonban a meglévő kapacitások elégségesek.

A kiadvány használatának alapvető technikai feltételeit a megfelelő olvasóberendezések képezik, mert a mikrokiadványok szabad szemmel nem olvashatók. Egy ilyen olvasóberendezés legegyszerűbb kivitelben mintegy 10 000 Ft-ba kerül, de természetesen léteznek nagyobb teljesítőképességű (például a kívánt filmkockáról rögtön papírnagyítást is készíteni képes), mintegy 100 000 Ft-ért kapható olvasó-nagyító berendezések is. E berendezéseket az OFOTÉRT és a MIGÉRT rendszeresen importálja. A technikai feladat egyszerűsége miatt hazai gyártásuk is megszervezhető – ha ezt például a mikropublikációs kiadványok hazai elterjedése megkívánja és gazdaságossá teszi. Ezért a mikrokiadvány használatának technikai feltételei számos helyen (minden nagyobb nyilvános könyvtárban és minden nagyobb vállalati könyvtárban) megvannak, illetve megteremthetők. Sőt magánszemélyek számára sem jelentenek nagyobb anyagi megterhelést, mint például egy minőségi fényképezőgép vagy képmagnó megvásárlása.

Ami *a mikrokiadvány gazdaságosságát* illeti, egy hagyományos technikával készül, mintegy 200 oldalas kiadvány 6000 példányos megjelenítése, jó minőségű kivitelben – önköltségen számítva – példányonként 145 Ft-ba kerül. A szerkesztés, szedés, kinyomtatás időszükséglete hét-nyolc hónap. Mivel a kézirat összeállítása is négy-öt hónap, az olvasó az információhoz kb. egy év késéssel juthat hozzá.

Ugyanezen kiadvány négy darab A/6 méretű mikrofilmlapon elfér. A jó minőségű kézirat leadása után két héten belül (ha kell, hamarabb is) a 24 000 mikrofilmlap elkészíthető. A felmerülő költségek:

4 darab mikrofilm-alaplap készítése	400,- Ft
ezekről 4 diazomásolat (= 1 "kötet") készítése)	80,- Ft
Tehát az "egy kötetre" jutó önköltség:	$80 + \frac{400}{6000} = 80,07$ Ft

Ez arra mutat, hogy a mikropublikációs eljárás nagy példányszám esetén is versenyképes a hagyományos kiadási eljárással, és legalább tizedrészére rövidíti a kiadási időt. Ötven vagy ötszáz példány készítése esetén a különbség még kirívóbb lenne.

A mikrokiadás további előnye a kis méret miatt, a könnyebb szállítás (négy mikrofilmlap kényelmesen elfér egy kisalakú szabványos borítékban), a kisebb szállítási költség (ez a 6000 példánynál legalább 24 000 Ft megtakarítás) és könnyebb a tárolás.

A vázolt előnyökkel szemben áll az egyszeri kiadás, az olvasóberendezés ára. Ha csak a kiadványok árkülönbségét számítjuk, ez az összeg mintegy száz kiadvány vásárlása után megtérül, tehát a mikrokiadványok rendszeres használójának feltétlenül kifizetődő beruházás. (Ha az ember lemezjátszót vásárol 6000 Ft-ért és hozzá Beethoven Eroica szimfóniáját 200 Ft-ért, nem úgy mérlegel, hogy 6200 Ft-ért akár 120 alkalommal is meghallgathatta volna hangversenyen az Eroica szimfóniát: tehát "ráfizetett". Inkább úgy vélekedik, hogy a lemezjátszó birtokában bármilyen lemezt, bármikor fáradság és utánjárás nélkül meghallgathat.)

Összegezve azt mondhatjuk, hogy a mikrokiadvány olcsóbb és használata az alkalmankénti használónak a könyvtárban ingyenes, gyakoribb használat esetén kifizetődik az olvasóberendezés kölcsönvétele, a sűrű használat pedig megéri saját berendezés vásárlását is.

A kiadás és a használat megszervezése nem jelenthet nehézséget egy olyan kiadvány esetében, amely iránt érdeklődés van, amely gazdaságos, amelynek megjelentetéséhez a jogi és a technikai feltételek biztosítottak.

Mivel a feltételrendszer adottnak vehető, a mikropublikációs tevékenység kísérleti vagy szélesebb körű megindítása azon múlik, hogy megszervezzük-e a kereslet és a kínálat találkozását. A következőkben néhány olyan területet ismertetünk, amelyeken a mikrokiadványok készítése indokolt és kísérletként vagy végleges formában akár azonnal is megindítható lenne.

Mikropublikációs kiadási lehetőségeinkről

A feltárt lehetőségek közül azt a hármat ragadtuk ki, melyek bármelyikén megindulhatna a mikrokiadványok kísérleti megjelentetése.

Konferenciák, ankétok, rendezvények előadásainak és vitaanyagainak kiadása

Évente több száz, sőt több ezer rendezvény van az országban. Jelentős részük dokumentumait nem adják ki, és ha igen, korlátozott példányszámban.

Például a kb. 15 000 tagot és csaknem 1000 jogi tagot (vállalatot) tömörítő Szervezési és Vezetési Tudományos Társaság (SZVT) rendszeres tevékenysége a műszaki fejlesztés

tés, a szervezés, a vezetés, a pénzügy, az ellenőrzés, az anyagi-műszaki ellátás, a beruházás, a fővállalkozás, a kereskedelem, a prognosztika, a szövetkezetek, az idegenforgalom, a kreativitás, a személyzeti munka, az ergonómia stb. területén közérdeklődésre számot tartó ankétokat, szemináriumokat, akadémiákat, konferenciákat, illetve továbbképzést szervezni.

S bár e témák mindegyike ezernyi szakember és vezető munkáját érinti, a rendezvények kéziratának nagy része nem válik ismertté. Ennek oka, hogy részint a publikálásra alkalmas szövegeknek csak kis hányada jelenik meg, ezek terjesztése is zárt körben történik: egy rendezvényen néhány száz ember vehet részt. A konferenciakötetek ennek megfelelő példányszámban szoktak megjelenni, tehát még az SZVT jogi tagjainak mindegyikéhez sem jutnak el. E kötetek nem kerülnek nyilvános terjesztésre. Például az 1981. januári "A versenyképes vállalat műszaki fejlesztésének irányítása" című, győri SZVT konferencia előadásai több mint 1000 gépelt oldal terjedelemben, 2 kötetben, mintegy 1,5 év átfutással jelentek meg. (Az előadások kéziratát újra legépelték, szerkesztették, javították stb.) A két kötet költsége így legalább 600 Ft volt és lemásolásának költsége még több, 2000 . . . 5000 Ft közötti költségű. Mikrokiadványként ugyanezt a "kötetet" 16–17 darab levelezőlap méretű lapon, tehát 1000 gépelt oldalanként 320–340 Ft költséggel, kevesebb hibával, gyorsabban lehetett volna előállítani, akár egyetlen többlet-másolat igénye esetén is szinte azonos költséggel a későbbiekben. Az 1000 oldalas kézirat 550 példányos megjelentetése mikrotechnikával *nem egészen 2 hét alatt* megoldható.

Az SZVT Elnöksége a közgyűlés által elfogadott 1982. novemberi beszámolójában rámutatott arra, hogy az állami és társadalmi intézményekkel, a jogi tagvállalatokkal, az egyes személyekkel való nélkülözhetetlen . . . kapcsolattartás alapvető gyengéje, hogy az írásban kibocsátott szakmai anyagok az érdekelt szakembereknek csak szűk köréhez jutottak el". Ugyanezen beszámoló a rendszeresített regionális tapasztalatcsere tanácskozásokról beszámolva megállapítja: "Az új fórumrendszer működésének gyenge pontja, hogy publicitása csekély, az azokon részt vett szakembereken kívül mások nem jutnak a hasznos információkhoz." S hasonló a megállapítása az SZVT rendezvényeinek az előbbi bekezdésben említett tanulmányköteteiről, konferenciaköteteiről is: ". . . az alacsony példányszám miatt is a szakembereknek szűk rétegéhez jutnak el a kötetek. Hatáskörük ezért igen korlátozott. E helyzetet a jövőben változtatni kell."⁵

Az idézetekből következően mint potenciális igénylővel számolni lehet az SZVT-vel is, hiszen problémája megoldásához eszményi és gazdaságos lehetőséget nyújt a mikropublikáció. Tegyük hozzá, hasonló a helyzet az MTESZ többi tagegyesületében is, sőt a kisebbeknél – a korlátozottabb lehetőségek miatt – talán még rosszabb.

Mikropublikációs folyóirat

Ugyancsak MTESZ-probléma megoldására merült fel ez a gondolat: lényege abban áll, hogy az MTESZ mintegy hetven szakmai lapjának összterjedelme elégtelen és a tagság informálódási, illetve közlési igényeinek növekedtével relative egyre elégtelenebb lesz. A lapokhoz jelentős az állami hozzájárulás, s ennek növelésére nincs sok esély. A szerkesztőségekre egyre nyomasztóbb teherként nehezedik, hogy a szakemberek tájékoztatása, s egyben a szakma utánpótlásának fejlődése érdekében mit is jelentessenek meg:

- az értékes, eredeti, de kevés embert érdeklő cikkeket?
- a tapasztalt, bevált szerzők súlyosabb, terjedelmesebb tanulmányait?
- a kevésbé értékes, de nagyobb kört érdeklő közleményeket? Az inkább informatív jellegű, mintsem a praktikus alkalmazást célzó részletekkel is "terhelt" közleményeket?
- a tapasztalatlanabb szerzők zsengéit?

Rossz kompromisszumok keresése helyett a többlépcsős kiadást lenne célszerű megvalósítani a következő módszerrel:

1. Az MTESZ-lapok szerkesztősegeihez benyújtott szerzői kéziratokat a szerkesztőség először abból szempontból bírálja el, hogy a lap profiljába tartoznak-e vagy sem. A nem a lap profiljába tartozó kéziratot más, illetékes MTESZ-laphoz irányítják át, vagy általános MTESZ érdeklődésre számító cikk esetén az MTESZ Sajtóosztály vezetőjéhez. Az MTESZ profiljába nem tartozó kéziratokat visszaadják a szerzőknek.

2. A szerkesztőség a profiljába tartozó kéziratokat ezt követően az alábbi csoportokba osztja:

- mondanivalója, a várható olvasói érdeklődés, terjedelme alapján a lapban megjelentetendő közlemények;
- mondanivalója alapján a lap színvonalának megfelelő, de akár terjedelme, akár az érintett olvasói kör csekély száma miatt a lapban meg nem jelentethető, ám a lappal párhuzamos mikropublikációs sorozatban teljes terjedelmében megjelentetendő közlemények. (A mikropublikáció rövid kivonatát a lap közli, s az előfizetők mikromásolatot vagy papírnagyítást rendelhetnek az általuk igényelt közleményekről. Természetesen maga a mikrosorozat is előfizethető.);
- a szerző (vagy munkahelye) saját költségén megjelentetni kívánt közlemények a lap a mikropublikációs sorozatában,
- azok a közlemények, melyek ugyan tematikailag beillenek a lap profiljába, de a szerkesztőség nem járul hozzá, hogy a lapban vagy mikropublikációs sorozatában megjelenjenek.

3. Az MTESZ Sajtóosztály vezetője mellett szervezendő testület (szerkesztőség) lényegében a 2. pontban leírt módon minősítené a hozzá eljuttatott általános jellegű közleményeket is. Megjelentetésükre vagy az MTESZ központi sajtóorgánumai (Műszaki Élet, Fórum), vagy más lapok, vagy egy önálló MTESZ mikropublikációs sorozat jöhet számításba.

4. A visszautasított kézirat szerzőjének (vagy munkahelyének) a rendszer keretében is maradna lehetősége publikálásra. Egy önálló "saját kiadás" jelzésű mikropublikációs sorozatban saját költségére jelentethetné meg a közleményt, ha tartalma az érvényes rendelkezések szerint nem esik közlési tilalom alá.

Nyilvánvaló, hogy a fentebb leírt módszer más tudományos egyesületek, társaságok, szövetségek, sőt intézmények, intézetek, vállalatok publikációs tevékenységének megszerzésénél is alkalmazható.

Az elgondolás jelentős nyomda- és papírköltség, valamint élőmunka megtakarítása mellett a lapok cikkeinek az érdeklődők számához jobban igazodó megjelentetését, s azonos költségvetésből nagyobb számú közlemény közlését tenné lehetővé. Talán még a szerzői honoráriumok vitatott kérdésén⁶ is lendíthetne.

Anyag- és alkatrész-katalógusok

A termékeinkkel való gazdálkodásnál komoly, régi és sok pénzbe kerülő hiányosság, hogy nem rendelkezünk friss katalógusokkal. Emiatt a tervezők képtelenek követni a piaci helyzetet. Olyan alkatrészeket terveznek be, melyek már nem kaphatók, melyek még nem kaphatók, vagy amelyeknél korszerűbbek, olcsóbbak is léteznek.

Minden forint termelési költségből hetven fillér az anyagköltség, s kellő információk hiányában vállalatunk – e téren jelentkező többletkiadása – a vállalat nagyságától függően – 10 000 Ft és 1 millió Ft között is lehet; ugyanis az országos anyagkészlet értéke több száz milliárd forint, s ennek akár 10%-a is inkurrens, felesleges lehet.

A hirodatéchnika szakterületén több száz cég szinte naponta hoz piacra újabb termékeket. Elképzelhető, hogy mit ér ma az egy évvel ezelőtti összeállított katalógus; de nincs más, és sok szakterületen még ez sincs.

A mikroformátumú kiadvány kínálkozik e probléma olcsó megoldására. Akár folyamatosan is lehetne küldeni a pótlapokat az előfizetőknek, valahányszor 60 gépelt oldalnyi új adat összejön.

Csökkenthetné az új formátum a szükségtelen, reprezentációs jellegű kiadási költségeket (nem kell díszes borító, színes nyomás, krómpapír stb.) s tetemesen az átfutási időt is.

Az alkatrész-katalógusok mikroformában való megjelenítése egyetlen nap alatt is kifizetődővé tenné egy 10 000 Ft értékű olvasóberendezés árát a felhasználónak, gyorsan és általánosan elterjeszhetné az olvasóberendezések használatát, ami így megteremté a többi mikrokiadvány használatának technikai előfeltételét is.

Javaslat a hazai mikropublikációs tevékenység szervezésére

Az előző fejezetekből kitűnt, hogy a hazai mikropublikációs tevékenység megkezdésére

- valós, társadalmi-gazdasági igény van,
- a feltételrendszer biztosított, vagy könnyen biztosítható,
- s vannak konkrét területek, ahol e tevékenység kísérleti megindítása gyors eredménnyel kecsegtet.

Mindez arra mutat, hogy tulajdonképpen a vállalkozó kedven múlik a realizálás megkezdése. A tevékenység egyik lehetséges kereteként vázoltunk fel³ egy sajátos mikropublikációs rendszert, a MICRODATA HUNGARICA-t (MH), mely az MTESZ és egyidejűleg más igények kielégítésére is alkalmas. E rendszer felépítésének főbb jellemzői:

1. Az MH kiadványrendszer tulajdonképpen rugalmas keret, mely tetszés szerinti számú, önálló jelzetű sorozatot tartalmaz. Például:

- MH–SZVT sorozatjelzés az SZVT kiadványait,
- MH–MTESZ sorozatjelzés az MTESZ központi kiadványait,
- MH–IPG sorozatjelzés az IPARGAZDASÁG című, vagy
- MH–AR sorozatjelzés az ANYAGGAZDÁLKODÁS ÉS RAKTÁRGAZDÁLKODÁS című folyóirat(ok) mikrokiadványait jelölheti.

2. Az egyes sorozatokban megjelenő monográfiákat, cikkeket el kell látni szabályos bibliográfiai és egyéb azonosító (pl. ISBN) jelzésekkel.

3. Az MH kiadás alapjául szolgáló primer dokumentum a szerző által készített, ellenőrzött és aláírt, előírás szerint gépelt szöveg. A szöveg minden tartalmi, helyesírási hibájáért, szakmai tévedéséért a szerző felel.

4. Az MH kiadási munkáját a főszerkesztőség irányítja. A főszerkesztő a kiadó megbízottja. A főszerkesztőség tagjait javaslata alapján a kiadó vezetője kéri fel.

5. A főszerkesztőség feladata:

- az MH tevékenységének figyelemmel kísérése,
- a főszerkesztő félévenkénti beszámolójának értékelése,
- állásfoglalás újabb sorozatok indításának, illetve sorozatok megszüntetésének esetében,
- a sorozat-szerkesztőségek munkájának metodikai irányítása, koordinálása, rendszeres, illetve szükség szerinti értékelése,
- az MH éves programjának, fejlesztési elgondolásainak értékelése, elfogadása,
- az MH technikai kivitelezésének, e technika fejlesztésének figyelemmel kísérése.

6. A főszerkesztőség nem felel az MH keretében megjelent vagy tárolt szövegek tartalmáért.

7. Az MH kiadási munkáját a sorozatszerkesztőségek végzik. A sorozatszerkesztőségek főszerkesztőit, akik egyben a felelős szerkesztők is, a sorozatok megrendelői jelölik ki, technikai szerkesztőit az MH főszerkesztője. A sorozatszerkesztőségek további tagjait a sorozatok megrendelői kéri fel.

Az MH kiadványrendszer részletkérdéseit a hivatkozott tanulmány azzal az igénnyel tárgyalja, hogy a munka annak alapján megoldható legyen.

További alkalmazási lehetőségeket nyitnak meg olyan technikák, mint például a mikro-opaque, a mini-opaque, a COM².

Az itt ismertetett rendszer más irányú alkalmazásaival további publikációkhoz utaljuk az olvasót^{7,10}. Úgy véljük azonban, hogy az eddig elmondottak a lehetőségeknek csak tört részét villanthatták fel.

HIVATKOZÁSOK

A tanulmányok részletes irodalomjegyzéket közölnek. Itt csak azokra a hivatkozásokra térünk ki, melyek a jelen szövegben szerepelnek.

1. TREMKÓ Györgyné: A mikropublikációs tevékenység magyarországi előfeltételei című komplex kutatási terv 1. sz. résztémája: "A mikropublikációs tevékenység szempontjából érdekelt hazai területek feltérképezése". Témavázlat. Országos Széchényi Könyvtár, Budapest, 1982. április 12.
2. BUDAI Tamás: A magyarországi mikropublikációs tevékenység problémáinak megközelítése. Tanulmány, Országos Széchényi Könyvtár, Budapest, 1982. november 29. 34 p.
3. WEISZBURG János: A mikropublikációs tevékenység magyarországi megindításának lehetőségeiről. Tanulmány, Országos Széchényi Könyvtár, Budapest, 1982. november 29. 34 p.

4. MEZEI András: Ilyen gazdagok vagyunk? Magvető Kiadó, Budapest, 1981.
5. Az Elnökség beszámolója a végzett munkáról, Szervezési és Vezetési Tudományos Társaság; jóváhagyta az SZVT Közgyűlése, Budapest, 1982. november 27. (5, 13, 16 p.)
6. JÉKI László: A múzsa csókja – még egyszer, = Műszaki Élet, 37. No. 24. 7 p., 1982. november 25.
7. BUDAI Tamás – TREMKÓ Györgyné – WEISZBURG János: A vállalati tájékoztatási rendszer szervezésének tapasztalatairól. Előadás. Szervezési és Vezetési Tudományos Társaság, III. Országos Vállalati Tájékoztatási Konferencia, Debrecen, 1982. október, Konferenciakötet 95–117. p.
8. BUDAI Tamás – TREMKÓ Györgyné – WEISZBURG János: A mikrofilmes információs rendszer szerepe és lehetőségei a vállalat korszerű vezetésében és szervezésében. Előadás. Szervezési és Vezetési Tudományos Társaság, Korszerűen Vezetett és Szervezett Vállalat Konferencia, Budapest, 1983. május; Konferenciakötet 2. 331–353. p.
9. TREMKÓ Györgyné: Mikrokiadvány – Korszerű, gyors és olcsó vezetői információ. Előadás. Szervezési és Vezetési Tudományos Társaság, Budapest, 1983. május.
10. ÓVARI Sándor: Lehetőségeink a hazai mikrokiadványok területén az igények és a nemzetközi tapasztalatok figyelembevételével. Korreferátum. Szervezési és Vezetési Tudományos Társaság, Budapest, 1983. május.

MIKROSZÁMÍTÓGÉPEK A KÖNYVTÁRBAN. Ilyen című könyvet ismertet egy amerikai szaklap munkatársa, s így összegezi véleményét: Aki szükségét érzi annak, hogy mikroszámítógépet alkalmazzon a könyvtárban, az induláshoz kitűnő segítséget kap ettől a könyvtől. Aki pedig nem érzi szükségét – az sürgősen hagyja ott a könyvtárosi pályát.
(Journal of Library Administration, 1983. Március)

A NATIONAL UNION CATALOG online üzemmódban hozzáférhetővé válik. 1982 decemberében a Kongresszusi Könyvtár igazgatója kis ünnepség keretében mutatta be a 300 meghívott vendégnek a NUC online file első, 82–1. sz. tételét, J. Taggart "Peace on earth" c. verseskötetéről.

(Library of Congress Information Bulletin, 1983. Január)